

TARİHÎ GERÇEKLERE SÂDİK BİR ROMAN: PLEVNE**A Novel Faithful to Historical Facts: Plevna****Dr. Selahattin ÇİTÇİ*****ÖZ**

Yaşayan en önemli Türk romancılarından biri olan Mehmet Niyazi, son romanı *Plevne*'de 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Rumeli cephesindeki önemli bir safhasını anlatır. *Plevne*, millî manevî değerleri ön plana çıkarması, tarihî realitelere sâdik kalıp anokronizme düşmemesi ve tarihi popüler kültürün ve magazin malzemesi yapmaması yönüyle Türk edebiyatında tarihî roman sahasında önemli bir merhaledir. Yakın tarihin en dramatik olaylarından birini realist ve objektif bir bakış açısıyla yansıtan *Plevne*, vatan sevgisinin, cesaretin, aşkın, inancın ve fedakârlığın âbideleştirildiği bir romandır.

Anahtar Sözcükler: Tarihî Roman, Osmanlı-Rus Savaşı, Plevne, Osman Paşa.

ABSTRACT

Mehmet Niyazi who is one of the most important Turkish novelists alive, narrates a significant part of 1877-1878 Ottoman Russian War in Rumelian front in his last novel called *Plevna*. *Plevna* is a momentous phase in the field of historical novel of the Turkish literature in terms of bringing national and moral values to forefront, not falling into the anachronism remaining faithful to the historical facts and not making the history a means of popular culture and magazine. *Plevna* which objectively and realistically reflects the one of the most dramatic incidents in recent history is a novel that patriotism, courage, love, belief and sacrifice have been monumentalized.

Key Words: Historical Novel, Ottoman-Russian War, Plevne, Osman Pasha.

Giriş

Romancı ve tarihçi kimliğinin yanı sıra gerçek anlamda bir entellektüel olan Mehmet Niyazi, yaşayan önemli Türk romancılarından biridir. Hayatını okumaya, araştırmaya ve yazmaya adanmış Mehmet Niyazi, malzemesini kendi cemiyet hayatından alan ve millî konuları işleyen bir romancıdır. Mehmet Niyazi, oryantalist bakış açısıyla popüler romanlar yazmaktan ziyade tarihte çekilen acıları, yaşanan trajedileri, yapılan fedakârlıkları ve sergilenen fazilet ve erdemleri anlatan realist romanlar yazar. Onun romanlarında ahlakî dejenerasyonlara, millî, dinî ve ahlakî değerlerin karikatürize edilmesine hiç rastlanmaz. Mehmet Niyazi, romanlarıyla tarihe tanıklık eden, batılı bir janr olan roman türüyle millî meseleleri anlatan ve genç kuşaklara tarih şuurunu kazandıran bir yazardır. Yazar; gerek karakteri, kişiliği, ahlakî, millî manevî değerlere bağlılığı ve ilmî şahsiyetiyle

* Ukrayna Harkov G. S. Skovoroda Harkov Milli Pedagoji Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Doğu Dilleri Bölümü Öğretim Üyesi. (selahattincitci@gmail.com)

gerekse eserleriyle gençlere örnek gösterilebilecek bir romancıdır. Türk ilim, kültür ve irfan hayatına romanları, hikâyeleri, makaleleri ve fikrî eserleriyle büyük katkılar yapan Mehmet Niyazi'nin tesir gücü, sosyal ve tarihî realiteleri her türlü sunilikten uzak, samimi bir üslupla anlatmasından kaynaklanır. Mehmet Niyazi'yi diğer tarihî romancılardan ayıran en önemli özellik kurguyu gerçeğe, maddiyatı maneviyata ve popüleriteyi mütevazılığa tercih etmemesidir. Bu yüzdendir ki romanın bu kadar irtifa kaybettiği bir dönemde Mehmet Niyazi, hâlâ gençler tarafından ilgiyle okunan yazarlardan biridir.

1. Plevne Romanı

Mehmet Niyazi, daha önce yazdığı *Yazılamamış Destanlar*, *Çanakkale Mahşeri* ve *Yemen Ah Yemen* gibi tarihî romanlar serisine son romanı *Plevne*'yle farklı bir boyut kazandırmıştır. Mehmet Niyazi, tarihî romanlarında genellikle Osmanlı Devleti'nin son döneminde önemli kırılmalara ve parlak başarılarla sahne olan cepheleleri ve şahsiyetleri gelecek nesillere örnek olacak unutulmuş kahramanları anlatır. Yazar, bunu yaparken sadece mevcut ve aktüel bilgileri tekrarlamak yerine bir kuyumcu titizliğiyle dönemin yerli ve yabancı kaynaklarını tarayarak pek çoğu tarihin sayfalarında yerini almış millî kahramanları gün yüzüne çıkartır. Bu açıdan bakıldığında yazar, belki romanın da yapısına ve nosyonuna uymayacak şekilde realiteyi kurguya (fiction) tercih etmiş ve belge-romanlar serisi ortaya koymuştur.

Mehmet Niyazi'nin, Plevne şehit ve gazilerine adadığı son romanı *Plevne*'nin ilk baskısı, Ötüken yayımları tarafından Ekim 2011'de İstanbul'da yapıldı.¹ Yazar, *Plevne* romanının başında Tuna'ya ve Plevne şehitlerine karşı hissettiklerini şöyle dile getirir:

Ey Tuna!.. Seninle ezelde kıyılan nikâhımızın ebede kadar süreceğine inanıyorduk. Birbirimize yürekten bağlanmıştık; ne sen bize ihanet ettin; ne de biz sana... “Beni kime bırakıyorsunuz?” feryadıyla koynuna aldığım fidan gibi gençlerimize sarıldın; onlar da senden ayrılmamak için yalın

¹ Mehmet Niyazi, romanlarını genellikle yakınlarına ve tanıdığı değerli insanlara ithaf eder. *Var Olmak Kavgası* (1970) Ahmet Yücel'e, *Çağımızın Aşıkları* (1977) 1969-1974 yıllarında Köln Üniversitesi'nde öğrenim ve bilimsel araştırma yapan dostlara, (Bu roman daha sonra konusu değiştirilerek *İki Dünya Arasında* ismiyle tekrar yayımlanmıştır.) *İki Dünya Arasında* (1992) Prof. Dr. Metin Balcı'ya, *Yazılamamış Destanlar* (1991) yazarın muhterem babası Hacı Mehmed Özdemir'e, *Çanakkale Mahşeri* (1998) Hanefi Polat'a, *Yemen Ah Yemen* (2004) Yemen şehitlerine, *Dâhiler ve Deliler* (2001) Hilmi Oflaz'a ithaf edilmiştir. *Ölüm Daha Güzeldi* (1982), *Daha Dün Yaşadılar* (2006) ve *Doğunun Ölümsüz Çocuğu* (2009) romanları ise romanın başındaki genel birkaç söz ile başlar fakat herhangi bir şahsa ithâf edilmemiştir.

kılıç kucağına atladılar. Biz aşıklar birbirimizden kopmamak uğruna gök kubbenin şahit olmadığı mücadele verdik.

Ey destanlara sığmayan yiğitler!.. Şimdilerde bir kır gelinciği kadar boynu bükük ve kimsesizsiniz. Ne heykeliniz dikildi, ne de abideniz yapıldı; şiiriniz ve romanınız da yazılmadı; biz sizi tanımadık; oysa bir ölünüz bin doğana ruh verirdi.

Billahi Tuna, sen de biliyorsun ki, böyle onurlu bir savaş dünyanın bir başka yeri için verilmedi. İdrakler sınırlı, sevgiler sınırsız olduğundan Plevne'de yaşananları hiçbir milletin hayali almadı; çünkü hiçbir millet seni bizim kadar sevmedi; sana türküler yakmadı; çocuklarına adını vermedi; onları yoluna kurban etmedi...

Plevne, Türk tarihinde derin izler bırakan ve tesiri günümüze kadar devam eden 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Rumeli cephesindeki önemli bir safhasını anlatır. Roman, Nelidof'un Hariciye Nazırı Saffet Paşa'ya Çar'ın savaş ilan ettiği notasını vermesiyle başlar ve Plevne muharebelerini kronolojik olarak ele alır. Müşir Osman Paşa'nın ordusu Plevne muharebelerinin üçünde de Rusları bozguna uğratar. Ruslar, savaşarak Türkleri yenemeyeceklerini anlayınca Plevne'yi kuşatarak Türk ordusuna gelen yardım yollarını kesip onları açlık, sefalet, hastalık ve soğukla başbaşa bırakmaya karar verirler. Son raddeye kadar dayanan Osmanlı ordusu sonunda teslim olmak yerine huruç harekâtı yaparak kuşatmayı kaldırmaya çalışır. Büyük bir kahramanlık sergileyen Türk ordusu, Osman Paşa'nın yaralanması ve Miralay Yunus Bey'in şehit olmasından sonra daha fazla kan dökülmemesi için teslim olur.² (Furieux 1971: 352-353) Osman Paşa, Çar ve generalleri tarafından büyük bir saygıyla karşılanırken Türk esirlerine yapılan muamele ve tenkil esnasında yaşananlar Türk ordusunun yaşadığı trajediyi mağlubiyetten daha çetin hale getirir.

Mehmet Niyazi'ye göre barış için çalışması gereken yazarlar, milletler arasındaki düşmanlıkları körüklememeli fakat savaş sırasında ve sonrasında yapılanları da görmezlikten gelmemelidir.³ (Niyazi 2011b: 235; Aydın 2011:19)

² Türklerin huruç harekâtına kalkışacağını öğrenen, Plevne'de oturan bir Polonya Yahudisi, jurnalcilik yaparak Rus karargahına haber verince Osman Paşa'nın huruç harekâtı akamete uğrar ve Türk ordusu çaresiz teslim olmak zorunda kalır. Montagu, yıllar sonra aynı Yahudi'ye Londra'da kartpostal satarken rastlamıştır.

³ Mehmet Niyazi, savaşın anlamsızlığını romandaki kahramanlar vasıtasıyla dile getirir. Mesela Kovanlık Tabyası'nın Rusların eline geçmesi üzerine Ruslar, az sayıdaki Türk askerini esir etmek yerine süngü ve dipçik darbeleriyle öldürürler. Baş parçalanmış bir Türk askerini gören bir Rus

Yazar, Rusların Osman Paşa'ya hürmet ettiğini fakat Türk askerine ve Plevne'nin yerli halkına karşı çok zalimce muameleler ve barbarlıklar yapıldığını ve bunun romanda abartılı bir şekilde verilmediğini söyler. Plevne'de Gazi Osman Paşa'nın orduyla birlikte teslim olmasından sonra esirlerin Rusya'ya götürülmesi sırasında yaklaşık 9.000 Türk askeri soğuk, açlık ve hastalık sebebiyle yollarda ölür. Ayağında ayakkabısı ve üzerinde kışlık elbiseleri olmayan askerler 5-10 gün karda bekletilir. Ayrıca Plevne'deki Müslüman sivil halk da kıyım uğrar. Rusların yağması sırasında ölen Müslümanların tam olarak sayısı bilinmemektedir. *Plevne* romanı, Osman Paşa'nın teslim olması ve esirlerin Bükreş'e götürülmesiyle sona erer. Romanda Osman Paşa'nın ve esir alınan Türk askerlerinin bundan sonraki hayatı hakkında bilgi verilmez. Müşir Osman Paşa, Ruslar tarafından esir alındıktan sonra 5 Ocak 1878'de, o zamanlar Rus işgali altında bulunan Ukrayna'nın Harkov şehrine getirilir. 5 Ocak-7 Mart 1878 tarihleri arasında savaş süresince Harkov'da Yekaterinoslavskoy No: 6'daki *Belle Vue* otelinde kalır. *Harkov* gazetesinin 9 Mart 1878 tarihli sayısına göre Osman Paşa, Harkov'da bulunduğu üç ay zarfında sık sık şehirde görülmüş, tiyatroları ve kulüpleri gezmiştir. (ЩЕЛКОВ 2007: 297-298) Osman Paşa ile birlikte esir alınan Türk askerleri de Rusya'nın çeşitli şehirlerine dağıtılmıştır. Harkov gazetesinin 21 Aralık 1877 tarihli sayısında Osman Paşa'nın bulunduğu Harkov'a 14.000 Türk esirinin de getirildiği belirtilir.⁴ (ЩЕЛКОВ 2007: 297) Fakat bu askerlerin Rusya'daki hayatları ve ne zaman Türkiye'ye döndükleri ile ilgili fazla bilgi yoktur.

Mehmet Niyazi, *Plevne*'de bir savaşın tarihini anlatırken savaşın sosyal ve psikolojik boyutlarına da ışık tutmuş; olaylara ve şahıslara romancı hassasiyetiyle bakmış ve tarihin derinliklerinde kalan küçük ayrıntıları göz ardı etmemiştir. Padişahın, Çarın, Türk ve Rus generallerinin, subaylarının, Plevne'deki, İstanbul'daki, Rusya'daki ve Avrupa'daki halkın savaş karşısındaki tutumlarını, II. Abdülhamid'in Harp Şurası'yla Yıldız Sarayı'nın büyük salonunda manipülen başında Şıpka Muharebelerini takip etmesini, Osman Paşa'nın icat ettiği yeni tarz tabyaları,⁵ savaş sırasında kurulan Divan-ı Harb'in verdiği kararları, Rus ordusuna casusluk yapan Bulgarları, Rus Kazakların Müslüman halka yaptığı zulümleri, Rusların Cenevre Antlaşması'na aykırı olarak Hilal-i Ahmer mensubu

---

eri duygularını şu şekilde ifade eder: "Ben kuzeydeki soğuk ülkemden, sen güneydeki sıcak memleketinden geldin; tabiat ana renklerimiz farklı boyadı; yüzümüze değişik çizgiler çizdi. Bütün ayrılıklarımıza rağmen ikimiz de insanız. Hangi hayvan cinsini parçalıyor. Birbirimizi öldürmemizin hesabını kim verecek! Bizi bu duruma getirenler utansın!"

⁴ "По распределению Турецких пленных по внутренним городам России, на долю Харьковского военного округа досталось 14000 человек."

⁵ O zamana kadar siperler hep toprak üstüne yapılırdı. Gazi Osman Paşa, dünya askerlik tarihinde ilk olmak üzere siperleri toprak altına kazdırdı.

doktorlara esir muamelesi yapmalarını ve Hilal-i Ahmer bayrağı dikili yerleri vurmalarını, Rumeli'den İstanbul'a olan göçü ve göçmenlerin sıkıntılarını ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.⁶ (Niyazi 2011b: 141-142, 186, 277-278)

Mehmet Niyazi, *Plevne*'yi yazarken bir tarihçi hassasiyetiyle olaylara yaklaşmış, savaşın bütün ayrıntılarını, Türk ve Rus taraflarının silah, asker ve mühimmat durumunu realist bir bakış açısıyla okuyucuya vermiş; fakat bunu yaparken roman türünün kendine ait hususiyetlerini de ihmal etmemiştir. *Plevne*'yi bir tarih kitabından ayıran en önemli özellik, yazarın tarihî gerçeklerden aldığı dramatik olayları modern anlatı tekniklerinin yardımıyla başarılı bir şekilde vermesi, tarihî şahısları ve hadiseleri anlatırken estetik kaygıyı (aesthetic concern) göz ardı etmemesi ve yaşanan ıstırapları anlatırken millî ve vicdanî hassasiyetleri göz önünde bulundurmasıdır. *Plevne* romanında, her biri ayrı bir roman konusu olabilecek üç önemli dramatik olay vardır. Bunlardan ilki Yüzbaşı İbrahim'in oğluna ve ailesine olan özlemidir. Yüzbaşı İbrahim, Plevne savaşlarından yaklaşık bir yıl önce hamile eşini ve üç yaşındaki kızı Elif'i İstanbul'da bırakarak Plevne'ye gelir. O, Plevne'deyken oğlu Ahmet doğar, oğlunu çok merak etmesine rağmen bir türlü göremez. Karısı Nigar Hanım'ın cephedeki kocasına ve çocuklarına olan sadakati ve İstanbul'da iki çocuğuyla fakirlik, hastalık, pahalılık ve yalnızlıkla olan mücadelesi takdire şayandır. Yüzbaşı İbrahim cephedeyken sekiz aylık oğlu Ahmet kuşpalazından ölür, fakat Nigar Hanım eşine yazdığı mektuplarda Ahmet'in ölümünü bir sır gibi saklar. Kocasına gönderdiği mektuplarla birlikte iki zarfın içine kızı Elif'in saçlarından kestigi parçaları koyar. Ama zarfın birinin üstüne Ahmet, diğerine Elif yazar. Yüzbaşı İbrahim, cephede çocuklarının saçlarını koklayarak onlara olan özlemini gidermeye çalışır. İstanbul'da bakkalların camekânları boşalır, pahalılık artar. Bu sıkıntılı günlerde Nigar Hanım, her gün takip ettiği gazetelerde ilk önce cephe haberlerini okuyarak Yüzbaşı İbrahim'den haberdar olmak ister. Savaşın bitmesini müteakip Yüzbaşı İbrahim'in esirlerle birlikte Rusya'ya gönderilmesi ve başına ne geldiğinin bilinmemesi geride bıraktığı ailesi için dramın ötesinde trajik bir durumdur. (Niyazi 2011b: 61-64, 277)

⁶ General Gurko'nun askerlerinin, Rus Kazaklarının ve Bulgar çetelerinin sivil halkı kılıçtan geçirmesi ve iki bine yakın bebeği Meriç nehrine atmaları hem romanda, hem de dönemin gazeteleriyle yerli ve yabancı pek çok tarihî kaynakta yer almıştır. 93 Harbi'nin en önemli sonuçlarından biri de Balkanlar'dan Osmanlı'ya olan göçtür. Savaştan canını kurtarabilen kadın, çocuk, yaşlı, hasta ve sakatların bir kısmı İstanbul'a gelirken bir kısmı da yollarda telef olurlar. Muhacirlerin karşılaştıkları açlık, sefillik ve fakirlik de başka bir trajedir. Savaştan kaçan Rumeli muhacirleri İstanbul'da bilhassa Ayasofya ve Sultanahmet camilerinin ve diğer küçük camilerin avlularına sığırlar. Aç, susuz, betona serdikleri hasır ve kilimlerin üzerinde yatan Müslümanların hali oldukça trajiktir.

Romanın ikinci dramatik olayı Dr. Rahmi'nin oğlu Mükremin'le hastanede karşılaşmasıdır. İstanbul Kadıköylü Dr. Rahmi, diğer doktor arkadaşları Avustralyalı Ryan ve Sinoplu Hulki ile sahra hastanesinde fener ışığında cepheden gelen Rus, Romen ve Türk yaralıları hiçbir ayırım gözetmeden ameliyat ederler. Elli yaşlarındaki Dr. Rahmi'nin büyük oğlu Mükremin ise Sofya'da askerdir. Sofya'ya gittiğinde oğlunu görmek istemiş, fakat muvaffak olamamıştır. Dr. Rahmi, Plevne'deki sahra hastanesinde çalışırken masasına yatırılan bir yaralının sağ kulağındaki benden onun oğlu Mükremin olduğunu anlar. Kloroformla bayıltılmış olan Mükremin ağır yaralıdır; bir kurşun kafasına girmiş, biri midesini delmiş, biri de sağ bacağına saplanmış. Dr. Rahmi, bir taraftan oğlunu ameliyat ederken bir taraftan da gözyaşlarını tutamaz. Ameliyattan sonra Mükremin hastaneye çevrilen Orhan Gazi Camii'ne gönderilir. Dr. Rahmi her fırsatta oğlunu ziyarete gelir, fakat acıları çok olduğu için kloroformla uyutulan oğlula bir türlü konuşamaz; ölümle pençeleşen oğlunun başında durur ve nabzını kontrol eder. Zamanla zayıflayan ve dizanteriye yakalanan Mükremin'in vefatı sırasında yanında olamayış Dr. Rahmi'yi yıkar.⁷ (Niyazi 2011b: 239-240, 253, 270-271; Niyazi 2004: 540-541)

Romandaki diğer önemli dramatik olay ise Mülâzım Von Herbert'in, Müslüman kızı Zahide'ye olan karşılıksız ve ümitsiz aşkıdır. Von Herbert, baba tarafından İngiliz, anne tarafından Fransız-Alman karışımı bir aileye mensuptur. Para kazanmak için Osmanlı ordusunda ücretli çalışan yabancı subaylardandır. Daha önce Vidin'de bakkallık yapan bir Yahudi'nin Doris adındaki torununa aşık olmuş kısa süreli bir aşk macerasından sonra Plevne'de Zahide'yle karşılaşmıştır. Zahide hem güzelliği hem de iffeti ve utangaçlığıyla Doris'ten çok farklıdır. Von Herbert, savaş boyunca Zahide'yi bir türlü aklından çıkaramaz, fakat ona kavuşması da bir hayli zordur. Çünkü arada din ve evlilik gibi mesafeler vardır. Zahide, huruç harekâtı sırasında babası Hüsmen Ağa'yla birlikte şehit olur. (Niyazi 2011b: 118-120, 367)

II. Plevne ve Tarihî Gerçeklik

Romancılık anlayışını tarihî gerçeklik üzerine kuran Mehmet Niyazi, *Plevne* romanında gerek olay örgüsü gerekse karakterler açısından tarihî realitelere bire bir sâdik kalmıştır. "Tarihî romanda kurgu yapmak tarihe ihanettir"⁸ (Aydın

⁷ Mehmet Niyazi'nin *Çanakkale Mahşeri* romanında da Oğuz Amca, savaş sırasında sesini duyduğu fakat yüzünü göremediği oğlu Mustafa'nın hastanede ölümüne tanık olur. Her iki romanda benzer vak'aların tekrarlandığı görülür.

⁸ Mehmet Niyazi, insanların romanlarda yazılanları ve filmlerde gösterilenleri gerçek gibi kabul ettiğini, bundan dolayı ilmi, tarihi ve edebiyatı birleştirmek gerektiğini söyler. Yazar, "Tarihî Roman" başlıklı yazısında ise tarihî romanda kurguya yer verilmemesi gerektiğini belirtir. "Tarihî kitapları kuru olur; bilgiye dayandığı için okunması güçlük arz eder. Roman ise atmosfer

2011:19; Niyazi 2012: 21) diyen Mehmet Niyazi, romanda kurguya yer vermediğini, anlatılan her şeyin tarihî kaynaklarda ya da hatıralarda dile getirildiğini söyler. Üç senelik hummalı bir çalışmayla kitabı hazırlayan yazar, romanı yazarken İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Ziya Nur Aksun, Yılmaz Öztuna ve Hammer'in tarihlerinden yararlanmıştı. Ayrıca bazı hususlar için İngilizce, Almanca kaynaklarla birlikte dönemin yerli ve yabancı gazetelerine ve arşiv belgelerine de bakmıştır.⁹ Yazar, romandaki dipnotları, haşiyeleri ve açıklamaları okuyucuya yanlış bilgi vermemek ve tarihî gerçeklere sâdik kaldığını göstermek için yaptığını söyler.¹⁰ (Aydın 2011:19) Mehmet Niyazi, Plevne savaşlarının cereyan ettiği mekânları, tabyaları, Plevne şehrini ve insanları realist tablolar halinde bize verir. Romanda tasvir edilen ve anlatılan her şey tarihî gerçeklere uygundur. Yazar, diğer tarihî romanlarını yazarken yaptığı gibi *Plevne*'yi yazarken de romana dair bilgilerin doğruluğunu teyit etmek için savaşın cereyan ettiği Plevne'ye gitmiş ve döndükten sonra romanda bazı değişiklikler yapmıştır.¹¹ (Niyazi 2011a: 17)

Tarihî roman, 19. Yüzyıl Avrupa'sında romantizmin tesiriyle ortaya çıkmasına ve bu tip romanlarda romantik, santimental, epik unsurların ve kurgunun çok sık kullanılmasına karşın Mehmet Niyazi'nin romanlarında realist

---

oluşturur; her seviyede kültürlü insan o atmosferi zevkle solur; tabii herkes dağarcığındakine göre pay alır. Fakat bundan ciddi bir sonuç elde edebilmek için yazılanlar gerçeği aksettirmelidir. Tarihî roman portakalı andırır; kimse vitamin almak için portakal yemez; ama portakalı yerken onu alır. Tarihî romanı kimse bilgi edinmek amacıyla okumaz; o atmosferi solumak için okur. Yazılanlar doğruysa romanı okuyan aynı zamanda bilgi edinir; dolayısıyla millî hafızamız doğru dürüst teşekkül eder. Bu sebeple tarihî romanda kurgu olmamalıdır. Mesela Balkan Savaşı'nı yazacak romancı kurgu aramamalıdır; o savaş yaşandığına göre onun kurgusu bizatihi kendisindedir. Romancının görevi onu bulup çıkarmak, eserini onun üzerine bina etmektir.”

⁹ Mehmet Niyazi, romanı yazarken Rupert Furneaux'nun *Tuna Nehri Akşamı Diyor*, Frederick William Von Herbert'in *The Defence of Plevna: 1877* ve Sir Charles Snodgrass Ryan'ın, *Under the Red Crescent: Adventures of an English Surgeon with the Turkish Army at Plevna and Erzeroum 1877-1878* adlı eserlerinden istifade etmiştir.

¹⁰ “Okuyucunun “Böyle bir şey olur mu?” dememesi için kaynak göstermek ihtiyacını duydum. Romancı tarihi bir konuyu ele alınca tarih yazmıyor; fakat tarihî roman yazarken de olayları çarpıtmamalı, hayali şeyler kaleme almamalıdır. Okuyan o günün ve şartlarının havasını solmalıdır.”

¹¹ Mehmet Niyazi, Plevne dönüşü *Zaman* gazetesinde çıkan bir yazısında 19. Yüzyılda Plevne'de on iki büyük cami varken bugün Çifte Kahve Camii dışındaki bütün camilerin yıkılmış olduğunu, Gazi Osman Paşa'nın kılıcını verip teslim olduğu bağ evinin korunamadığını ve Plevne Savaşı sırasında şehirde sekiz bin Türk varken şimdi ancak üç bin Türk'ün yaşadığını söyler. Ayrıca romanda Osman Paşa'nın Rus subayları tarafından “Yaşa Osman Paşa! Bravo!” tezahüratlarıyla karşılanması hadisesinin doğruluğunu hem dönemin kaynakları hem de yazarın Plevne'de karşılaştığı müze müdürü teyit eder.

ve objektif bir bakış açısı hakimdir.¹² (Lukacs 1989: 19) Çünkü o, başka milletlerin tarihlerinde bulamadıkları için kurgulayıp idealize ettikleri vak'aları, kendi tarihinde mebzuliyetle bulabilme imkânına sahiptir. Bundan dolayı kurguya ve idealizasyona ihtiyaç duymamaktadır. Realiteye bağlı vak'a mebzuliyeti, bir taraftan yazarın tesir gücünü arttırırken diğer taraftan da onu romancılıktan uzaklaştırıp vak'anüvisliğe yaklaştırmaktadır. Mehmet Niyazi tarihî romanlarında tarihi, tarafsız bir bakış açısıyla, sebep ve sonuç ilişkileri içerisinde vermeye çalışır. Ayrıca eserlerinde sadece savaşı ve tarihî gerçekleri de anlatmaz. O; günün meselelerini siyasî, içtimaî ve felsefî fikirlerle besler, tarihin ve medeniyetimizin analizini yapar ve tarihî hadiselerin geleceği şekillendirmedeki rolünü inceler. Yazar, muteber tarihçilerin fikirlerinden istifade ettiği ve dönemin aydınları gibi hadiseleri içerden değil dışarıdan seyrettiği için sağlıklı tahliller yapabilmektedir. Mesela romanda, Osmanlı-Rus savaşının kilidi olan Plevne Muharebelerinin, Osmanlı Devleti'nin omurgasını dağıtırken Rus Çarlığı'nın da temellerini sarstığını söyler ki bu, pek çok tarihçinin ittifakla üzerine parmak bastıkları bir noktadır. Ayrıca Plevne'nin Türk tarihindeki önemini kitabın arka kapagında şu ifadelerle vurgular.

Tuna'da akan su değil, kaderimizdi; ya cihangir olacak, ya da sıradanlaşacaktık. Plevne bu dramın hikâyesidir. Orası artık bizim için ne bir belde, ne şehir, ne de kaledir; vatan sevgisinin, onurun, yiğitliğin abideleştiği mekândır. Hiçbir yaralı esir, galibine öyle yelesi kabarık aslan heybetiyle görünmedi; tarihte yenen, yendiğinin gölgesinde bir başka yerde kaybolmadı.

Plevne gibi destansı savaşlar hakkında hiçbir şey bilmediğimizi hatırlatan Mehmet Niyazi, "Cemiyeti motive eden acılardır. Biz acılarımızın küllenmesi için çaba harcıyoruz. Acılarımızı gelecek nesillere aktarmak gibi bir derdimiz yok" der. (Aydın 2011: 19) Yazar, niye Plevne'yi romanlaştırdığı sorusuna ise çok çarpıcı bir şekilde şöyle cevap verir:

Plevne, gençlere ruh verecek savaştır. Gençlerimiz o ruhla silaha sarılmayacak, her ortamda hizmetin farklı yapılacağı şuuruyla kütüphanelere, laboratuvarlara koşacak; ceddimizden intikal eden bayrağı gönderine yüksek noktasına çekmenin gayretini güdeceklerdir. İnsanları acılar kadar motive eden hiçbir şey yoktur. Bu öyle bir savaştır ki; kor düşürmeyeceği yürek yoktur. (Aydın 2011: 19)

¹² Georg Lukacs, tarihî romanın Napolyon'un yenilgiye uğradığı 19. Yüzyıl başında ortaya çıktığını ve ilk tarihi roman olarak kabul edilen Walter Scott'un *Waverley* romanının 1814'te yayımlandığını söyler.

III. Plevne'nin Gerçek Kahramanları

Plevne romanının en önemli özelliklerinden biri, çok geniş bir şahıs kadrosuna sahip olmasıdır. Romanda şahıslar önemlidir; zira onlar, çoğu zaman romancı tarafından yeni fikirlerin ve ideolojilerin taşınmasında önemli bir prototip ya da rol model olarak kullanılırlar. Mehmet Niyazi, romanlarında hayal mahsulü olay ve şahıslara itibar etmez ve eserlerinde bunları kullanmaz. Kahramanlarını gerçek hayattan, hatıratlardan ve arşiv kayıtlarından çıkarır. Mehmet Niyazi, *Plevne* romanında Zahide dışında hiçbir kurgusal şahıs kullanmadan tezli bir portre roman ortaya koymuştur. Yazar, Zahide gibi kurgusal bir şahsı kullanma sebebini Yahudi kızı ile Türk kızı arasındaki farkı ortaya koyabilmek gayesiyle açıklar. Gerçek bir şahıs olan Yahudi kızı Doris'in karşısına her şeyiyle Türk olan Zahide'yi çıkarır.¹³ Romandaki bütün şahıslar tarihî kahramanlardır. Müşir Osman Paşa, Adil Paşa, Tahir Paşa, Abdülkerim Nadir Paşa, Müşir Süleyman Paşa, Grandük Nikola, Rus General Skobolev ve General Gurko, Avustralyalı askerî doktor Sir Charles Snodgrass Ryan vb. şahıslar tamamen tarihten alınmış gerçek şahsiyetlerdir. Yazar, Plevne'de pek çok düşük rütbeli genç subayın olduğunu fakat bunların hepsini romana al(a)madığını söyler. Plevne Savaşı'nda, Osmanlı ordusunda kırk civarında Alman ve İngiliz doktorlarla birlikte küçük rütbeli subaylar da görev alır. Mülâzım Jack Seymour ile Mülâzım Von Herbert Türk ordusunda görev yapan romanın önemli yabancı kahramanlarından. Plevne'deki Rus birliklerinin başında da daha sonra başarısız olduğu için görevden alınacak olan Alman asıllı Rus general Schilder-Schulder vardır. Romanlarında karakter çizimini ve tahlilleri tarihî gerçeklere uygun olarak yapan Mehmet Niyazi, *Plevne*'de bütün şahısları mensup oldukları milletlerin ve medeniyetlerin tarz u telakkilerine göre yansıtır. Romanda Rus'un Rus gibi, Alman'ın Alman gibi, Türk'ün de Türk gibi davranması ve düşünmesi hem tarihî realitelere hem de sosyal gerçeklere uygundur. Mesela Plevne'deki Türk askerleri yüksek idealler uğruna savaşırken Türk ordusunda görev alan yabancı subaylar ise para kazanmak için savaşa katılmışlardır. Von Herbert, "bir dilim ekmek parası uğruna buradayım; şu atları süren er vatan, millet, din sevdasıyla savaşıyor, ben ise bir lokma ekmek için..." der. (Niyazi 2011b: 120)

Romanın kahramanları arasında Avrupalı gazeteciler de önemli bir yer tutar. Plevne, hilal ve haçın birbirini yok etme savaşı olduğu için Avrupa devletleri kadar Avrupa kamuoyunun ve basınının da bu savaşa ilgisi çok büyüktür. Gerek Avrupa'da gerekse Türkiye'de her sabah eline gazeteyi alan halk, önce Osmanlı-Rus Harbi'ne ait haberleri okumaktadır. Londra'daki *Daily News* gazetesinin savaş muhabirleri Archibald Forbes ve Mac Gahan, *Daily Telegraph*'tan Drew Gay, *Standart*'tan Frederic Boyle ve *The Times*'dan Dobson

¹³ Mehmet Niyazi Özdemir ile 11.04. 2012 tarihinde İSAM Kütüphanesinde yaptığım görüşme.

da cephe savaşı izlemektedirler. *Daily Telegraph*'tan Drew Gay, Müşir Osman Paşa'yla mülakat yapar. (Niyazi 2011b: 55, 187, 203) Yabancı gazeteciler, bazen taraflı bazen de tarafsız haberleri, makaleleri ve izlenimleriyle romanda önemli bir yer tutarlar.

Mehmet Niyazi, daha önceki romanlarında ortaya çıkardığı Eşref Bey, Zenci Musa, Mamaka Mustafa (*Yazılmamış Destanlar*), Oğuz Amca (*Çanakkale Mahşeri*), Sultanın “Yularsız Aslanım” dediği Mihrali Bey (*Yemen Ah Yemen*) gibi gerçek kahramanlar serisine *Plevne*'de Yunus Bey'i ve Mustafa Bakkal Çavuş'u da ekler. Bunlar, adları tarihin altın sayfalarına şerefle kaydedilmesine karşın mürur-ı zamanla nisyan perdesi altında kalmış isimsiz müsemmalardır. Üsküdarlı Miralay Yunus Bey (1844-1877), Rusların ünlü kumandanı Skobelev'le üç sefer karşılaşır ve üçünde de Skobelev'i mağlup eder.¹⁴ (Niyazi 2011b: 92, 106) Yunus Bey boylu poslu, yakışıklı ve vakur yüzlü bir askerdir.

Emsaline pek rastlanmayan bir yiğitti; ateş parçası gibi cevvaldi; nice askerlerinin imdadına yetişmişti; güven telkin eden tavırlarıyla emrindekiler için güç kaynağı idi; başında bulunduğu birlikler hiç yenilmemişti... Miralay Yunus'un biricik özelliği cesaret değildi; hem savaş taktiklerini çok iyi biliyor, hem de emrindekileri etkilemesini becerebiliyordu. (Niyazi 2011b: 212)

Yunus Bey ile Skobelev'in karşılaşmasını, Avrupa basını *İlyada*'dan aldıkları ilhamla “Tanrıların Savaşı” diye verir. (Niyazi 2011b: 231) Yunus Bey, *Plevne*'den çıkmak için yapılan huruç harekâtında şehit düşer. Mehmet Niyazi, Alman, İngiliz ve Fransız basınının kendisinden çok bahsettiği Yunus Bey'i maalesef bizim çok iyi tanımadığımızı söyler.¹⁵ (<http://www.radikal.com.tr> 10.02.2010) Romanın diğer renkli karakteri Silivri Mustafa Bakkal Çavuş ise her derde çare olduğu, her ihtiyacı hemen tedarik ettiği için kendisine “Bakkal” lakabı verilmiş kahraman bir askerdir.

¹⁴ Rusların “Kurşun İşleme General”, Türklerin “Ak Paşa” dedikleri “Skobelev fedakâr, cesur, süratle karar verebilen bir askeri ama zafer için emrindekilere hiç acımadı; en kanlı savaşlara bir tören havası verebilmek amacını güder, bandoyla, uçuşan bayraklar ve tuğlarla yola çıkardı. Savaşa girmeden önce yıkanıp temiz çamaşır giydiği ‘ölüme her an hazır olmalı, onu bir kutsal gün gibi karşılamalıyız’ dediği asker arasında söylenirdi. Ünü bütün Rusya'yı kaplamış, Avrupa'ya taşmıştı.” Skobelev, savaş meydanlarında her zaman tepeden tırnağa bembeyaz elbiseler içinde, beyaz bir atın üstünde ve askerlerinin içinde görülürdü.

¹⁵ Miralay Yunus Bey'le ilgili Topçu Kaymakamlarından Süleymaniyeli Mehmet Emin'in *Plevne Kahramanlarından Miralay Yunus Bey* (1313/1897) adlı bir eseri vardır.

Yazarın daha önce yazdığı tarihî romanlarda olduğu gibi bu romanda da Osmanlılık ruhu etrafında Devlet-i Aliyye'nin her tarafından askerlerin Plevne'ye koştuğu görülür ki bu, birlik, beraberlik ve kardeşlik ruhunun ne kadar kuvvetli olduğunu göstermesi bakımından da oldukça manidardır. Üsküdarlı Miralay Yunus, Silivri'li Mustafa Bakkal Çavuş, Konyalı Osman, Milaşlı Hasan, Yozgatlı Ali Çavuş, Siirtli Muhiddin, Varnalı Yahya Çavuş, Mardinli Kerim, Konyalı Halim, Afyonlu Nurettin, Sinoplu Doktor Hulki, Şumnu'lu Halit, Denizlili Ali ve Diyarbakırlı Tahir farklı memleketlerden aynı ideal uğrunda bir araya gelen vatan evlatlarıdır.

IV. Müşir Osman Nuri Paşa

Plevne romanının başkahramanı hiç şüphesiz Müşir yani Osman Nuri Paşa'dır. Plevne ve Osman Paşa, birbirinin lazım-ı gayr-ı mufarıkı ya da mütemmim cüzleridir. Yani biri diğeri olmadan anlamsız ya da eksik kalır. Bundan dolayıdır ki Osman Paşa deyince Plevne, Plevne deyince Osman Paşa akla gelir. Bulgaristan'ın bu küçük kasabası tarihî ve siyasî rolünü Osman Paşa'ya borçludur. Osman Paşa, cesaret, şecaat, dirayet, diyanet, zeka, sabır ve hakkaniyet gibi her türlü ahlak-ı haseneyi nefsinde cem etmiş, "بِهِ شَهِدَتْ مَا الْفَضْلُ" "الإعْدَاءُ" sırrıyla sadece dostlarının değil düşmanlarının bile takdirine mazhar olmuş büyük bir kumandandır. Yazar, romanın pek çok yerinde Gazi Osman Paşa'nın kişisel özelliklerinden, liderliğinden, asker ve yerli halk üzerindeki tesirinden bahseder.

...Müşir, bazı konularda diğer kumandanlardan farklıydı; moral bozacak sırları askerlerden saklar, ama kumanda heyetiyle paylaşır. Tehlikeli gelişmeleri üst kademe bilirse, görevlerini daha farklı idrak ederlerdi. (Niyazi 2011b: 21)

...Üstün ahlaklı olan bu kumandan, en kötü şartlarda bile itidalini kaybetmez, inancı sarsılmazdı. Yüksek mevkilerde bulunan paşaların çoğunu yakından tanır, hangi ayak oyunlarının içinde olduklarını bilirdi. Bu duruma üzülen Müşir'e göre asker sadece askerliğini yapmalıydı. (Niyazi 2011b: 61)

...Namazını genellikle askerlerle beraber kılar, yalnız sabahı odasında eda ederdi; namazdan sonra yanından hiç eksik etmediği Kuran-ı Kerim'i okurdu. Dua ederken bir derviş teslimiyetine bürünür, savaş alanlarına sığmayan, kılıcı ve narasıyla altını üstüne getiren cengaverden eser sezilmezdi; hemen hemen her duasını şöyle bitirirdi: 'Ya Rab! Vatanımın

devletimin felaketini göstermeden ruhumu kabzeyle! Görev dışında Müşir münzevi hayat yaşar, pek az kimseyle görüşürdü. (Niyazi 2011b: 310-311)

Romanda çizilen Osman Paşa portresi, hem tarihî gerçeklere hem de Türk, Rus, Alman ve İngiliz kaynaklarındaki Osman Paşa portresine bire bir uyar. Osman Paşa Plevne'den önce de pek çok başarıları imza atmış olmasına karşın askerî kariyerinin zirvesine Plevne'yle ulaşmıştır. Bilhassa II. Plevne muharebesinin zaferle neticelenmesinden sonra Avrupa kamuoyunun ve basınının dikkatleri Müşir Osman Paşa üzerinde toplanır. Müşir'in adı Avrupa'da herkesin dilindedir ve hayranları her geçen gün artmaktadır. Bir İngiliz Lordu doğan çocuğunu "Osman" adıyla vaftiz ettirir. Müşir, her gün İngiliz kadınlarından, kendisine hayranlıklarını ifade eden ve imzasını göndermesini rica eden pek çok mektup alır. Müşir'den bahseden gazetelerin tirajları artar. Madame Tussauds Müzesi'ne Osman Paşa'nın balmumundan heykeli konur. İngiliz gençleri "Türk Gücü" anlamına gelen futbol takımı kurarlar ve formalarının göğsüne de ayyıldız işlerler. (Niyazi 2011b: 114, 132, 187)

Plevne romanında Osman Paşa'nın cesareti, vatan sevgisi, mütevazılığı, adaleti ve dindarlığı ön plana çıkarılır. Osman Paşa'nın en önemli özelliği hiç şüphesiz cesareti ve korkusuzluğudur. Osman Paşa, daha savaşın başlangıcında Opaneç mevkiindeki durumu değerlendirirken Rusların topçu ateşi başlaması üzerine bütün subaylar yere yatarken o, ayakta dürbünüyle çevreyi incelemeye devam eder ve telaşlanan Adil Paşa'ya "Bize vuracak mermilerde adımız yazılıdır... Nereye kaçsak gelir bizi bulur. Adımız yazılı değilse endişeye gerek yok." diye cevap verir. (Niyazi 2011b: 34) Cephede elinde kılıcıyla at üzerinde oradan oraya koşan ve savaşan Müşir "Allah bizimledir; korkmayın evlatlarım" (Niyazi 2011b: 50) sözüyle askerler için büyük bir moral kaynağıdır.

Osman Paşa'nın diğer bir özelliği adalet ve hakkaniyete riayetidir. Romenler ve Bulgarların Ruslarla ittifakına ve taşkınlıklarına rağmen Müşir, politize olmamış ve düşmanla işbirliği yapmamış gayrimüslim halka dokunmaz, hatta I. Plevne Savaşı'nın kazanılmasından sonra çıkardığı tellallar vasıtasıyla onlara teminat bile verir.

Ey ahali, duyduk duymadık demeyin, bugüne kadar gayrimüslim vatandaşlarımızın malları, canları, namusları nasıl masunsa, bundan sonra da öyledir. Korkuya endişeye gerek yok. Onlara zarar veren geçmişte olduğu gibi aynı şekilde cezalandırılacaktır. (Niyazi 2011b: 54-55)

Sert bir disiplin adamı olan Osman Paşa, I. Plevne Savaşı'ndan sonra yağmacılığa da kesinlikle izin vermemiş ve ceset soyarken yakalanan beş sivili hemen oracıkta asarak korkudan dükkanlarını açamayan Bulgarlara güvence vermiştir. Müşir'in emri gereği Türk askerlerinin hiçbiri gasb u garet, yağma, talan, halkın mallarına el koyma ve meyve bahçelerinden bir şey alma gibi hareketlere tevessül et(e)mezler. (Niyazi 2011b: 51, 60, 74) Bir başka seferinde de Müşir, bir Bulgar köyünden geçerken, sigara özlemi çeken bir çavuşun bir Bulgar'ın tarlasına girip tütün yapraklarını cebine doldurduğunu görünce atını tarlaya sürer, çavuşun apoletlerini söker ve iki tokat patlatır. Müşir'in bu tip hareketleri düşmanlarının gözünde bile onu değerli kılar. (Niyazi 2011b: 186) Mütevazı bir kumandan olan Osman Paşa, II. Abdülhamid'in tebrik telgrafı ve Osmanlı nişanı ile taltif edilmesi üzerine askerlere yaptığı konuşmada ise "Bu madalya imkânsızlıktan dolayı şahsıma verilmiş, aynı sebeple telgrafta bana hitap edilmiştir. Aslında zafer size aittir; telgrafın muhatabı da sizsiniz." der. (Niyazi 2011b: 111) Müşir kuvvetli bir imana sahip, dindar bir insandır. Savaşın zor şartları altında bile dinî vecibelerini yerine getirir. Namazlarını kılar, orucunu muntazaman tutar, sabah ve yatsı namazlarından sonra dua edip Kuran okur, cumayı askerlerle birlikte ilçedeki Yeni Cami'de kılar.

Yakın tarihin en dramatik olaylarından birini yansıtan *Plevne*, vatan sevgisinin, cesaretin, aşkın, inancın ve fedakârlığın abideleştirildiği bir romandır. Her biri tarihten alınan gerçek kahramanlarıyla yüksek ideallerin realize edilebildiğini, pek çok insan için ütopya (eutopia) olarak görülecek olayların yaşanabildiğini gösterir.

V. Plevne'nin Dil ve Anlatım Unsurları

Plevne, yazarın daha önceki tarihî romanlarından teknik olarak hiçbir farklılığı olmamasına karşın işlenen konu bakımından yeni ve orjinaldir. Mehmet Niyazi'nin romanlığının en önemli özelliği konuyu ham olarak okuyucuya vermemesi, anlatılan konuyla ilgili olarak millî, dinî, tarihî, kültürel ve felsefî arkaplanı konuyla birlikte anlatması ve tarihî vak'alar karşısında realist ve objektif bir tavır alabilmesidir. Mehmet Niyazi, romanda realist bir bakış açısına sahip olmasına karşın yaşanan trajediyi çok başarılı bir şekilde vererek okuyucuda romantik hislerin oluşmasına da sebep olur. Zira Plevne, başlı başına bir dramdır. Yazar; bakış açısıyla realist, tavrıyla romantik, fikirleriyle idealisttir.

Mehmet Niyazi'nin sade, samimi ve akıcı bir üslubu vardır. *Plevne* romanında, müşir (mareşal), miralay (albay), mirliva (tuğgeneral), mülâzım-ı sâni (teğmen) gibi bazı askerî terimler dışında günümüzün dili kullanılmıştır. Yazar, romanda dönemin gazete haberlerine, bazı tarihî şahsiyetlerin mektuplarına ve telgraflarına, askerlerin söylediği marşlara (Ey Gaziler Marşı)

yer vermiştir. Romanda zaman, Plevne kuşatmasının başladığı Temmuz 1877 ile Aralık 1877 arasındaki yaklaşık beş aylık bir zamanı kapsar ve olaylar kronolojik bir zaman düzleminde okuyucuya verilir. Çok nadir olarak zamanda geriye dönüş tekniği (flashback) kullanılır. Osman Paşa'nın, huruç harekâtından önce Bulgar papazları ve ileri gelenleriyle yaptığı toplantı sırasında onlara Kanûnî dönemini hatırlatması zamanda geriye dönüş tekniğine en tipik örnektir.

Yalaşık beş yüz yıldır beraber yaşıyoruz. Medeni Avrupa ülkelerini gözünüzün önüne getirin; beş yüz yıl önce oralarda kimler yaşıyordu; şimdi kimler yaşıyor. Hiçbir çoğunluk, içinde bu zaman zarfında azınlık bıraktı mı? Kanûnî döneminde devletimizde iki yüz yirmi bin civarında Bulgar yaşıyordu. Bir sefer sırasında buradan geçerken Makbul İbrahim Paşa "Sultanım dünyanın bin türlü hali var; bir ferman buyurun, Bulgarları Anadolu'ya dağıtalım, kaybolup gitsinler" demişti. Kanûnî bunu yapsaydı, ona kim ne diyecekti? Biz büyük bir ihtimalle gideceğiz. Buranın yerli ahali Türkler için sizden söz almayı gereksiz buluyorum. Onlarla siz doğduğunuzdan beri komşusunuz; çoğu Bulgarca; sizin çoğunuz Türkçe biliyor; dostluklarınız derinleşmiştir; kız alıp vereniniz de var. Bugüne kadarki beraber yaşamanızı sürdürmeniz tabiidir; fakat hastanelerde yaralı ve hastalarımız kalacak; sizlere kesinlikle herhangi bir zarar vermeleri mümkün değil; bu zavallılara dokunmayacağımıza dair bana söz verir misiniz? (Niyazi 2011b: 344)

Romanda olayların cereyan ettiği asıl mekân, Plevne ve çevresindeki Şıpka, Eski Zağra, Kızanlık, Vidin, Lofça, Orhaniye, Opaneç ve Sofya'dır. İstanbul, Saint Petersburg ve Bükreş de dolaylı olarak romanda bahsedilen yerlerdir. Plevne bir savaş romanı olduğu için olayların cepheler ve siperler gibi açık alanlarda cereyan ettiği görülür; romanda iç mekânlara ise çok az yer verilir.

Sonuç

Plevne, yazarın diğer tarihî romanları gibi millî ve manevî değerleri ön plana çıkarması, tarihî realitelere bağlı kalıp anokronizme düşmemesi, tarihi popüler kültürün ve magazin malzemesi yapmaması yönüyle Türk edebiyatında tarihî roman sahasında önemli bir merhalelerdir. Plevne, baştan sona Plevne Savunması'nı ve Gazi Osman Paşa'yı tarihî realitelere bağlı kalarak anlatan önemli bir romandır. Türk tarihinde önemli bir yer tutan Plevne savaşları ve Osman Paşa hakkında üç beş roman, hikâye şiir ve marş dışında

ciddi hiç bir edebî çalışma yapılmamıştır.¹⁶ Görsel sanatlar alanında da birkaç belgesel film dışında Plevne'nin ne tiyatrosu yapılmış, ne de filmi çekilmiştir. Rus edebiyatında ise Plevne'yle ilgili yazılı ve görsel pek çok eser kaleme alınmıştır. Son olarak Ruslar, 2005 yılında Plevne Savaşı'nı konu edinen "Turetski Gambit" (Türk Hamlesi) filmi çekerek tarihi yeni nesillerin hafızasında canlı tutmaya çalışmışlardır.¹⁷ (<http://haber.ihya.org/haber/hn-430.html>.) Mehmet Niyazi'nin tarihî gerçekler ışığında kaleme aldığı Plevne romanı, Türk tarihinin mühmel bırakılmış bu safhasını anlatmak isteyen yazarlara, şairlere, bestekârlara, resamlara ve yönetmenlere yeni eserler vermeleri için bir kapı açacaktır. Ayrıca kendisiyle yapılan mülâkatlarda bundan sonra İstanbul'un fethini ve Osmanlı'nın kuruluşunu yazmak istediğini söyleyen (Düzgün 2008: 7) Mehmet Niyazi'den Türk okuyucusu *Sarıkamış*'ı ve *Ermeni Meselesi*'ni de romanlaştırmasını beklemektedir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Cemal. "Plevne'nin Kor Düşürmeyeceği Yürek Yoktur", *Star*, 11 Ekim 2011, Sah.
- ÇİTÇİ, Selahattin, 1976 İstanbul doğumlu akademisyen. (Mehmet Niyazi Özdemir ile 11.04. 2012 tarihinde İSAM Kütüphanesinde yapılan görüşme.)
- DÜZGÜN, Hakan. Tarih Öğretiminde Tarihî Romanların Yeri –Mehmet Niyazi'nin Romanları. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008.
- FURNEAUX, Rupert. Tuna Nehri Akmam Diyor. (Türkçesi. Ş. ve D. Türkömer). İstanbul: Milliyet Gazetesi, 1971.
- HERBERT, Frederick William Von. The Defence of Plevna: 1877, (HERBERT, Frederick William Von. Plevne Müdafaası 1877, Bir İngiliz Subayının Hatıraları. çev. Nurettin Artam. İstanbul: İnkilap Kitabevi 1954.)
- LUKACS, Georg. The Historical Novel, London: Merlin Press, 1989.
- NİYAZI, Mehmet. Çanakkale Mahşeri. İstanbul: Ötüken Neşriyat, Mart 2004. NİYAZI, Mehmet. "Plevne'de Bayram Sabahı", *Zaman*, 5 Eylül 2011a, Pazartesi
- NİYAZI, Mehmet. Plevne, İstanbul: Ötüken Neşriyat, Ekim 2011b.
- NİYAZI, Mehmet. "Tarihî Roman", *Zaman*, 11 Haziran 2012, Pazartesi

¹⁶ Enver Naci Gökşen'in *Plevne Siperlerinde* (1961), Şamil Ahmet Gökler'in *Plevne'ye Doğru* (1962) ve Muhiddin Nalbantoğlu'nun *Şanlı Plevne Gazi Osman Paşa* (1999) adlı hikâyeleri vardır. Sadettin Kaplan'ın *Gazi Osman Paşa/Plevne'ye Saplanan Tuğ* (2007), Okay Tiryakioğlu'nun *Kumandan/Plevne'de Unutulmuş Bir Ordu* (2008) ve Hüseyin Ünal'ın *Plevne Düşerken* (2010) adlı eserleri yakın dönemde yazılan, Gazi Osman Paşa'yı ve Plevne Kuşatması'nı anlatan romanlardır.

¹⁷ Boris Akunin'in aynı adlı romanından Canik Fayzıyev tarafından sinemaya uyarlanan *Türk Hamlesi*, Rus sinema tarihinin en pahalı ve iddialı yapımlarından biri olarak gösterilmektedir. Aşk, savaş ve macera türündeki bu filmde, Türk casusu Enver Efendi'nin Sultan II.Abdülhamid'in talimatıyla yanlış istihbarat yaymak için Rus hatlarına sızması ve Plevne Savaşı çevresinde gelişen olaylar konu edilir.

RYAN, Sir Charles Snodgrass. *Under the Red Crescent: Adventures of an English Surgeon with the Turkish Army at Plevna and Erzeroum 1877-1878*, London 1897 (RYAN, Charles S. Kızılay Emri Altında Plevne ve Erzurum'da (1877-1878 Rus-Türk Harbi), (çev.Ali Rıza Seyfiöğlü). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1962)

К. П. Щелков Историческая хронология Харьковской губернии, репринтное издание, Харьков: САГА, 2007, 368 с. (1890'larda yazılan bu kitap 2007'de tekrar basılmıştır.)

_____, "Plevne Savaşı Film Oldu... Türk Hamlesi Gösterimde", www.haber.ihya.org

_____, "Plevne Savaşları Roman Oluyor", <http://www.radikal.com.tr> (10.02.2010)